

POSTANOWIENIE

Dnia 29 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba

w sprawie z powództwa P. P.

przeciwko A. P.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 29 czerwca 2021 r.,

na skutek skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 25 sierpnia 2020 r., sygn. akt III Ca (...),

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Ł. na rzecz adwokata M. B. kwotę 1.800 (jeden tysiąc osiemset) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 sierpnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Ł. oddalił apelację powoda P. P. od wyroku Sądu Rejonowego w Ł. z dnia 2 kwietnia 2019 r. oddającego jego powództwo przeciwko A. P. o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Podzielając w pełni ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu Okręgowego uznał, że nie ma podstaw do przyjęcia, iż umowa z dnia 30 sierpnia

2016 r. rozszerzająca wspólność majątkową małżeńską między stronami jest nieważna. Czyni to bezpodstawnym żądanie wpisania w księdze wieczystej jako właściciela wyłącznie P. P., a wykreślenie prawa własności A. P.. Wskazał, że powód nie uchylił się skutecznie od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli, a strony nie miały obowiązku - dla wywołania skutku rozporządzającego umowy rozszerzającej wspólność - konkretyzowania przedmiotów majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego. Zakwestionowana umowa nie narusza także przepisów prawa publicznego, włączenie do majątku wspólnego majątku osobistego jednego z małżonków w drodze umowy rozszerzającej wspólność, nie podlega bowiem obowiązkowi podatkowemu. Ponadto, ukształtowanie przez strony czynności prawnej w sposób zmierzający do obejścia przepisów prawa podatkowego nie powoduje jej nieważności.

Od wyroku Sądu drugiej instancji skargę kasacyjną złożył powód. Skarżący uzasadnił potrzebę przyjęcia skargi do rozpoznania przesłanką z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Jego zdaniem istotne zagadnienie prawne stanowi w niniejszej sprawie kwestia: 1) ważności i skuteczności czynności prawnej dokonanej przez stronę w celu obejścia prawa podatkowego w obrocie prywatnoprawnym oraz w relacjach między podmiotami prawa cywilnego, 2) możliwości zakwalifikowania rozszerzenia wspólności majątkowej, jako darowizny w sytuacji, gdy jedynym celem stron umowy jest rozszerzenie wspólności majątkowej o konkretny składnik majątkowy oraz możliwości uznania uchylecia się od skutków czynności prawnej zawarcia tej umowy jako odwołania darowizny, 3) właściwego sposobu określenia nieruchomości w umowie, który jako ostatecznie identyfikujący nieruchomość, mógłby stanowić podstawę wpisu prawa strony do ksiąg wieczystych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne

wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa. Zagadnienie ma cechować się istotnością, czyli być doniosłe z uwagi na rangę zawierającego się w nim problemu prawnego oraz jego znaczenie wykraczające poza potrzeby rozstrzygnięcia sprawy, w której wniesiono skargę (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz.11, z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz.151, i z dnia 30 kwietnia 2015 r., V CSK 598/14, niepubl.).

Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania nie spełnia tych wymagań.

Przed wszystkim zagadnienia prawne zostały sformułowane w sposób sprzeczny z wiążącą Sąd Najwyższy podstawą faktyczną rozstrzygnięcia, której weryfikacja w postępowaniu kasacyjnym nie jest dopuszczalna (art. 398³ § 3 oraz art. 398³ § 2 k.p.c.). Nie wynika z niej by zakwestionowana umowa miała na celu obejście prawa podatkowego i była w istocie darowizną.

Przytoczona we wniosku argumentacja nie wykazuje także, że w sprawie ujawniło się zagadnienie wykładnicze o problemowym czy precedensowym charakterze, którego wyjaśnienie wymagałoby zaangażowania Sądu Najwyższego,

sprzyjało rozwojowi prawa, a jednocześnie miało znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, w której wniesiono skargę.

Artykuł 58 § 1 k.c. dotyczy czynności prawnych sprzecznych z bezwzględnie obowiązującymi przepisami ustawy lub zmierzających do ich obejścia. Okoliczności, które powstały po zawarciu umowy nie mają znaczenia dla oceny jej ważności (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2002 r., II CKN 726/00, I C 2002/6, str. 48). Małżonkowie - zgodnie z art. 47 § 1 k.c. - mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego (z ograniczeniami przedmiotowymi wynikającymi z art. 49 k.c.) rozszerzyć wspólność majątkową. Okoliczność, że zawarcie takiej umowy nie wiązało się z powstaniem obowiązku podatkowego, oznacza tylko tyle, że strony nie naruszyły ani obowiązków fiskalnych wobec Skarbu Państwa, ani przepisów kodeksu cywilnego zezwalających im na umowne ukształtowanie ustroju majątkowego. W okolicznościach sprawy nie wystąpiła sytuacja, by czynność prawna została ukształtowana przez strony w sposób zmierzający do obejścia przepisów podatkowych.

Niezależnie od powyższego w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że normy prawa podatkowego dysponują odpowiednimi środkami do realizacji zakreślonych im celów, a organy podatkowe nie mają obowiązku respektowania tych postanowień czynności prawnych, które zmierzałyby do obejścia przepisów fiskalnych. Czynność prawna ukształtowana przez strony w sposób zmierzający do obejścia przepisów prawa podatkowego nie staje się z tego powodu nieważna. Obowiązek podatkowy, jaki wiąże się z czynnościami obrotu nieruchomościami, nie należy do *essentialia negotii*, a jeżeli zostanie bezpodstawnie pominięty, okoliczność ta nie może pociągać za sobą nieważności umowy (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1978 r., II CR 1/78, PUG 1979/8-9, str. 262 i z dnia 18 lipca 1985 r., II CR 223/85, OSNCP 1986, nr 7-8, poz.120).

Bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy jest także badanie możliwości stosowania do umów rozszerzających wspólność majątkową małżeńską przepisów o odwołaniu darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego (art. 898 k.c.). Powód nie powoływał się bowiem na taką podstawę faktyczną

swojego powództwa, a uchylał się od skutków prawnych swego oświadczenia woli z uwagi na wady oświadczenia woli (błąd).

Ponadto w orzecznictwie Sądu Najwyższego rozważano różnice między umowami majątkowymi małżeńskimi, a umowami między małżonkami dotyczącymi rozporządzenia konkretnymi indywidualnie oznaczonymi składnikami majątku wspólnego. Wskazano, że celem umowy majątkowej małżeńskiej jest ustalenie zasad według których kształtować się mają stosunki majątkowe małżonków, skutków takich nie powoduje rozporządzenie (np. umową darowizny) dotyczące konkretnego, indywidualnie oznaczonego przedmiotu majątku (por. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 1991 r., III CZP 76/90, OSNC 1991, nr 10-12, poz. 112, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1963 r., III Co 24/63, OSNC 1964, nr 5, poz. 88, z dnia 16 stycznia 1964 r., III CO 64/63, OSNC 1964, nr 11, poz. 120, i z dnia 19 grudnia 1991 r., III CZP 133/91, OSP 1992, nr 7-8, poz. 171, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 273/02, niepubl., z dnia 20 lutego 1996 r., I CRN 8/96, niepubl., z dnia 17 listopada 1967 r., I CR 296/66, niepubl. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09, niepubl. i z dnia 20 lutego 2008 r., II CSK 451/07, niepubl.)

Problematyka ta była także poruszana w doktrynie, gdzie dominuje pogląd, że do umowy majątkowej rozszerzającej wspólność majątkową małżeńską w ramach, której dochodzi do włączenia majątku osobistego małżonka do majątku wspólnego nie stosuje się w drodze analogii przepisów regulujących odwołanie darowizny (art. 898 k.c.). Wynika to z treści art. 889 pkt 1 k.c., wyjątku instytucji odwołania darowizny od zasady *pacta sunt servanda*, którego nie należy interpretować rozszerzająco, braku podstaw do uznania by w przypadku regulacji ustrojowych stosunków majątkowych występowała „luka w prawie” uzasadniająca stosowanie *analogii legis* oraz możliwości poszukiwania przez małżonka dotkniętego nieetycznym postępowaniem współmałżonka ochrony w ramach szerokiej formuły art. 43 § 2 k.r.o. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2019 r., IV CSK 492/18, niepubl.).

Również trzecie zagadnienie nie zawiera argumentacji przekonującej o potrzebie przyjęcia skargi do rozpoznania. Skutkiem zawarcia umowy majątkowej obejmującej wspólnością składniki majątkowe, które należały dotychczas do majątków osobistych następuje przesunięcie tych składników do majątku wspólnego. Do takiego przesunięcia wystarczy ogólne lub rodzajowe określenie tych składników. Ze względów praktycznych - celem uniknięcia ewentualnych sporów mogących powstać w przyszłości - celowe może być dalsze skonkretyzowanie umowy przez wymienienie w niej przedmiotów majątkowych, które z woli stron przechodzą z dotychczasowych majątków osobistych do majątku wspólnego.

Z przytoczonych względów, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 16 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 8 pkt 6 oraz § 4 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18).